

8 KULUTTAJAN ASEMA

8.1 Eläinlääkintähuolto kuluttajan aseman kannalta

8.1.1 Kuntien eläinlääkintähuollon järjestäminen

Arvioinnin taustaa

Arviointikohde

Sisäasianministeriön lääninhallituksille toimeksi antaman peruspalvelujen arvioinnin osana eläinlääkintähuoltoa arvioitiin vuonna 2006 kuluttajan aseman näkökulmasta. Arviointikohteina olivat peruseläinlääkäripalvelujen kysyntä, tarjonta ja saatavuus sekä kunnaneläinlääkäreiden työpanos elintarvikevalvonnessa.

Kauppa- ja teollisuusministeriön kuluttajapoliittisessa ohjelmassa vuosille 2004 - 2007 yksi laadukkaiden elintarvikemarkkinoiden edistämisen painopisteistä on toimivan elintarvikevalvonnan varmistaminen. Elintarvikevalvontaketjun ”pellolta pöytään” alkupäässä suoritettava eläimistä saatavien elintarvikkeiden valvonta on vahvasti yhteydessä eläinten terveyden- ja sairauden hoitoon sekä eläinten hyvinvointiin. Eläimistä saatavia elintarvikkeita ovat liha, maito, kalastustuotteet, hunaja ja linnun munat sekä edellä mainituista raaka-aineista tuotetut jalosteet.

Eläinlääkintähuollon valtakunnallinen ohjaus ja valvonta siirtyivät maa- ja metsätalousministeriön elintarvike- ja terveysosastolta 1.5.2006 toimintansa aloittaneelle Elintarviketurvallisuusvirastolle, Eviralle. Eläinlääkintähuollon ohjaus ja valvonta kuuluu läänin alueella Elintarviketurvallisuusviraston ohjauksessa lääninhallitukselle.

Kunnallinen eläinlääkintähuolto

Kunnallinen eläinlääkintähuolto on osa kunnan ympäristöterveydenhuoltoa. Ympäristöterveydenhuolto on kansanterveyslaissa säädettyä ennaltaehkäisevää kansanterveystyötä. Kunnalliseen eläinlääkintähuoltoon kuuluvina velvollisuuksina kunnan on huolehdittava peruseläinlääkintäpalvelujen järjestämisestä hyötyeläinten terveyden ja sairauksien hoitamiseksi sekä sellaisten eläinlääkäripalvelujen järjestämisestä, jotka on katsottava tarpeelliseksi muiden kotieläinten sairauksien hoitamiseksi tai tavanomaisten terveydenhoitopalvelujen antamiseksi. Kunnan on järjestettävä myös ympärivuorokautinen eläinlääkäripäivystys sekä eläinlääkintähuoltoa varten tarpeelliseksi katsottavat toimitilat ja toimintavälineet.

Eläinlääkintähuoltoon kuuluvien tehtävien hoitamista varten kunnassa voi olla yksi tai useampi kunnaneläinlääkäri virka. Virka voi olla useamman kunnan tai kuntayhtymän yhteinen. Kunta voi myös ostaa virkatehtävät toiselta kunnalta tai kuntayhtymältä. Pelkästään eläinlääkäriäntamiseksi liittyvät tehtävät kunta tai kuntayhtymä voi hankkia ostopalveluna myös yksityissektorilta.

Eläinlääkintähuolto on perinteisesti ollut koti- ja lemmikkieläinten terveyden ja sairauden hoitoa sekä eläinten hyvinvoinnin varmistamista. Näiden palvelujen saatavuus on kuitenkin vahvasti yhteydessä elintarvikevalvontaketjun ”pellolta pöytään” alkupäässä tarvittaviin valvontatehtäviin. Elintarvikeketjun valvonnan tarkoitus on suojata kuluttajaa elintarvikemääräysten vastaisten elintarvikkeiden aiheuttamilta terveysvaaroilta. Eläinlääkärit hoitavatkin varsinaisen eläinlääkäriäntamiseksi lisäksi elintarvikelaissa määrättyjä valvontatehtäviä kuten eläimistä saatavien elintarvikkeiden alkutuotannon ja jatkojalostuksen terveydellistä valvontaa tarkastuksineen sekä eläimistä ihmisiin tai ihmisistä eläimiin tarttuvien sairauksien eli zoonosien ehkäisyä ja valvontaa.

Suuri osa kunnaneläinlääkäreistä toimii myös kunnan ympäristöterveydenhuollon terveysvalvonnan johtajina. Vuonna 2006 Itä-Suomen läänissä toimi kuusi eläinlääkäriä kokopäivätoimisina terveysvalvonnan johtajina. Johtotehtäville on yleensä määriteltä tietty viikkotyöaika toimialan johtosäännössä tai muussa kunnan tai kuntayhtymän toimielimen tekemässä päätöksessä.

Valtion toimeksiantoina määräytyy suoraan kunnaneläinlääkäreille muun muassa eläintauti- ja eläinsuojelulain mukaisia tehtäviä, joiden hoitamiseen käytettävää työaika ei yleensä ole huomioitu eläinlääkäriresurssien mitoitettaessa.

Kunnallista eläinlääkintähuoltoa täydentää yksityinen eläinlääkintähuolto. Yksityisiltä eläinlääkäriasemilta on saatavissa myös erikoiseläinlääkäritasoista palvelua lemmikkieläimille ja hevosille.

Toimintaympäristö

Suurissa asutuskeskuksissa palvelujen kysyntä, tarjonta ja käyttö painottuvat lemmikkieläinten hoitoon, haja-asutusalueella tuotantoeläinten hoitoon. Tuotantoeläimiksi luetaan naudat, siat, lampaat, vuohet, hevoset ja siipikarja. Nauta-, sika-, lammas-, vuohi- ja siipikarjatilojen lukumäärät vuonna 2006 kunnittain on esitetty kuviossa 39. Tilat on laskettu siten, että jos samalla tilalla on useita eläinlajeja, on sama tila kaikkien eläinlajien kohdalla tilana. Valtaosalla tiloista on kuitenkin vain yhtä eläinlajia.

Itä-Suomen läänissä oli valtaosa tiloista nautatiloja, ja niistä suurin osa oli lypsykarjatilaja. Pohjois-Savon kunnista Kiuruvedellä oli lähes 300 nautatiloja ja Vieremällä, Nilsiässä ja Iisalmessa kussakin yli 150 nautatiloja. Pohjois-Karjalassa Liperissä ja Kiteellä sekä Etelä-Savossa Juvalla oli myös lähes 150 nautatiloja. Lammas- ja vuohitiloja oli koko läänissä yhteensä 157. Sikatiloja Itä-Suomen läänissä oli yhteensä 159. Eniten sikatiloja oli Etelä-Savossa Pieksänmaalla ja Pohjois-Savossa Kiuruvedellä. Siipikarjatilaja koko läänissä oli vain 86 kappaletta. Eniten siipikarjatilaja oli Etelä-Savossa Juvalla.

Tuotantoeläinten eläinlääkintäpalvelut toteutetaan tilakäynteinä. Kunnaneläinlääkäreillä on aamuisin 1 - 2 tunnin puhelinvastaanottoaika, jolloin he ottavat vastaan sairaskäyntitilauksia ja osa eläinlääkäreistä pitää samaan aikaan pieneläinvastaanottoa. Tämän jälkeen eläinlääkärit lähtevät tilakäyntikierrokselle. Vastaanottoajan ulkopuolella eläinlääkärin tavoittaa kiireellisissä tapauksissa matkapuhelimella. Tilakäynteihin perustuvien tuotantoeläinten eläinlääkintäpalvelujen lähtökohta on se, että kaikki päivän aikana toimeksi saadut tapaukset hoidetaan samana päivänä. Mahdolliset äkilliset sairastapaukset voivat venyttää eläinlääkärin työpäivän pitkälle iltaan.

Eläinlääkärin palkkion suuruuteen vaikuttaa tuotantotilan etäisyys eläinlääkärin toimipaikasta. Kunnat voivat halutessaan osallistua tuottajalle eläinlääkärinavusta aiheutuneisiin kustannuksiin. Eläimen omistaja voi halutessaan pyytää myös toisen kunnan kunnaneläinlääkäriä tai yksityiseläinlääkäriä hoitamaan eläimiään.

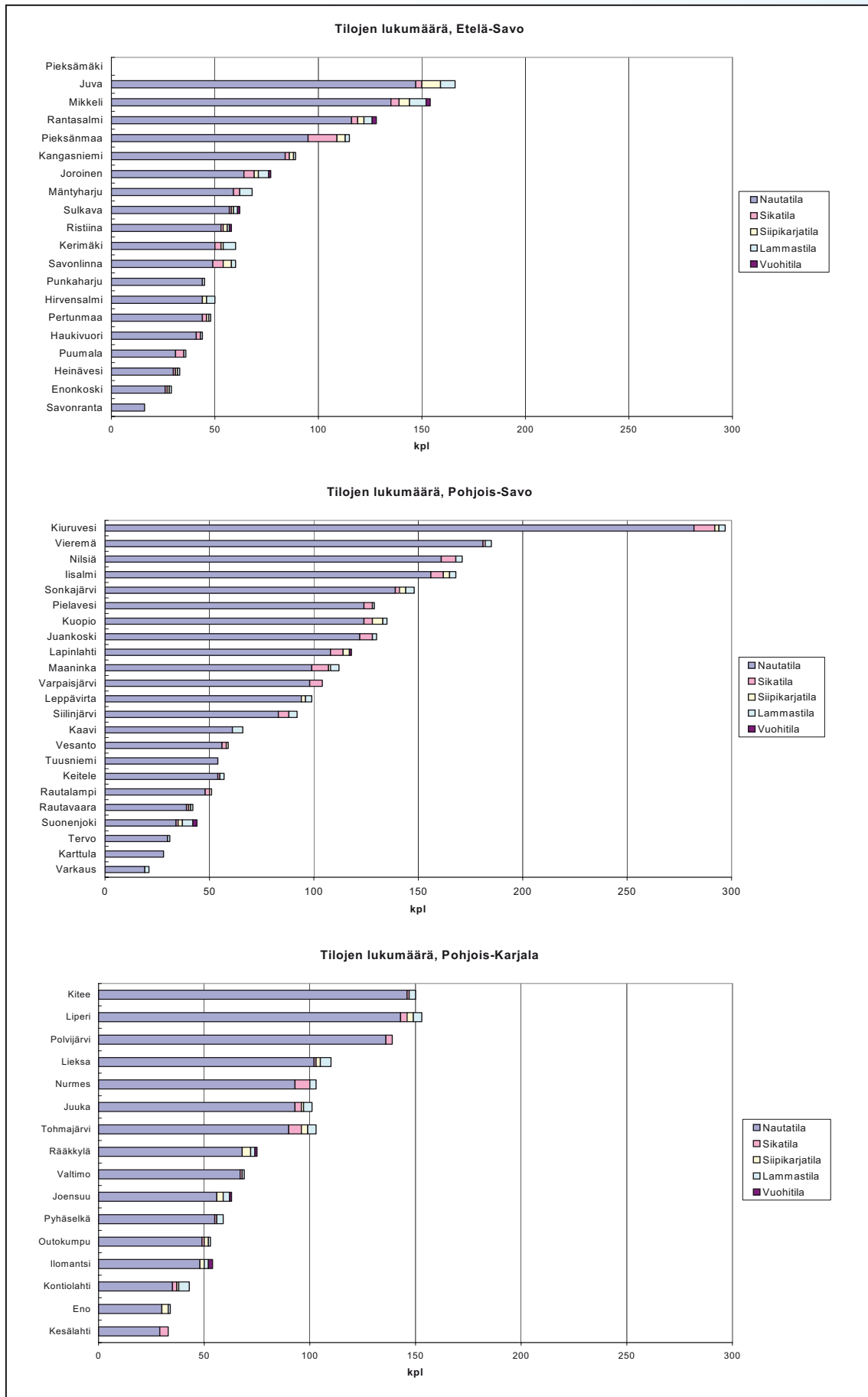
Eläinlääkintäpalvelujen tarjonta virka-ajan ulkopuolella arki-iltaisina, viikonloppuisina ja pyhäisin on järjestetty siten, että kunnat ja/tai kuntayhtymät ovat muodostaneet päivystysalueita. Päivystysalueiden koko on suurentunut viime vuosina. Tähän on vaikuttanut akuuttien sairastapausten lievä väheneminen ennaltaehkäisevän eläinterveydenhuollon yleistyessä. Päivystysalueen laajentaminen on toisinaan ollut välttämätöntä eläinlääkäreiden kohtuuttoman työsidonnaisuuden vähentämiseksi. Päivystys on ollut toimivaa, vaikka päivystysalueiden laajetessa matkat tuotantotiloille ja päivystävän eläinlääkärin vastaanotolle ovat pidentyneet.

Lemmikkieläinten lukumäärä on edelleen lisääntymässä ja myös niin sanottujen eksoottisten eläinlajien, kuten esimerkiksi matelijoiden, kilpikonnien, liskojen ja hämähäkkien, pito lemmikkeinä on yleistynyt. Suomen Kennelliiton arvion mukaan Suomessa on noin 600 000 koiraa. Lemmikkieläimet ja muut pienikokoiset eläimet kuljetetaan pääsääntöisesti eläinlääkärin vastaanotolle, jossa niiden tutkimiseen ja hoitamiseen on parhaat edellytykset.

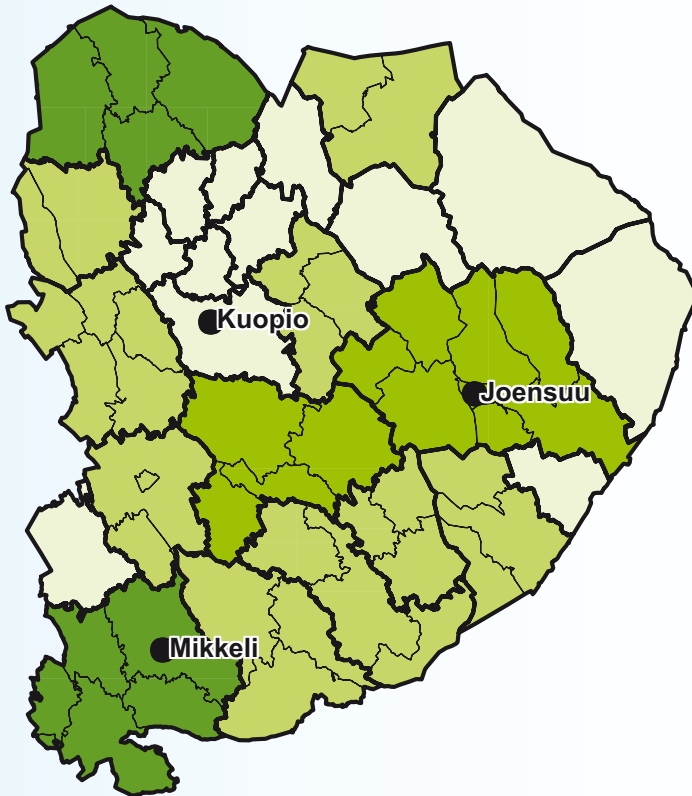
Seudullinen yhteistyö

Valtioneuvoston vuonna 2003 antaman periaatepäätöksen mukaan kunnallinen elintarvikevalvonta ja muu ympäristöterveydenhuolto, johon eläinlääkintähuoltoonkin kuuluu, on tarkoitus tulevaisuudessa järjestää seudullisen toimintamallin mukaan. Itä-Suomen lääninhallitus oli Elintarviketurvallisuusviraston, Kuluttajaviraston ja Sosiaali- ja terveydenhuollon tuotevalvontakeskuksen pyynnöstä arvioinut, että vuoden 2006 loppuun mennessä Itä-Suomen läänin muodostuu kahdeksan ympäristöterveydenhuollon seudullista yksikköä. Kuviossa 40 on esitetty vuoden 2006 tilanne seudullisen yhteistyön kehittämisessä.

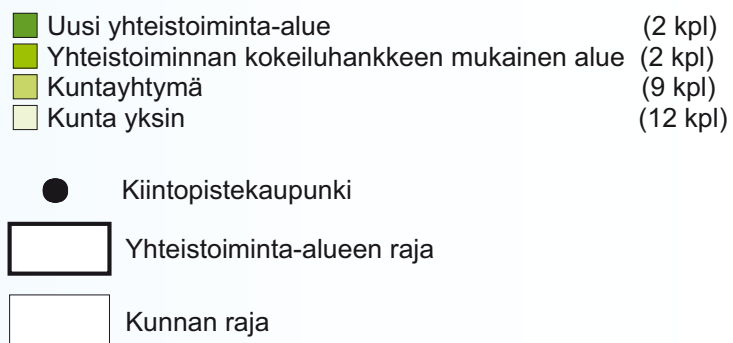
Valtioneuvosto päätti 30.10.2006 kuitenkin tarkistaa ja muuttaa periaatepäätöstä siten, että kuntien tulee osana kunta- ja palvelurakennemuutoksesta annetussa laissa (PARAS-hanke) tarkoitettua toimeenpanosuunnitelmaa kuvata, miten ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alue muodostetaan. Yhteistoiminta-alueita muodostettaessa tulee huomioida muu kuntien yhteistyö, muun muassa kansanterveysyhteistyö. Seudullisten yhteistoiminta-alueiden muodostumisen toivotaan tapahtuvan periaatepäätöksen mukaisesti vapaaehtoisin järjestelyin. Jos kunta ei ole 1.6.2009 mennessä tehnyt päätöstä kuulumisesta johonkin yhteistoiminta-alueeseen, voi valtioneuvosto päättää asianomaista lääninhallitusta kuultuaan asiasta. Yhteistoiminta-alueiden on aloitettava toimintansa viimeistään 1.1.2013.

KUVIO 39. Nauta-, sika-, lammas-, vuohi- ja siipikarjatilojen lukumäärät Etelä-Savon, Pohjois-Savon ja Pohjois-Karjalan kunnissa

Ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueet vuonna 2006

KUVIO 40. Ympäristöterveydenhuollon yhteistoiminta-alueet vuonna 2006

Ympäristöterveydenhuollon seudullistaminen ja kunta- ja palvelurakennemuutoksen eteneminen tulee vaikuttamaan myös ympäristöterveydenhuoltoon ja eläinlääkintähuollon palvelujen tarjontaan.

Lainsäädännöllinen tausta

Eläinlääkintähuoltolaissa (685/90) säädetään kunnan tehtäväksi eläinlääkintähuollon suunnittelu ja toteutus alueellaan. Nykyinen vuonna 1990 annettu eläinlääkintähuoltolaki on monilta osin vanhentunut. Maa- ja metsätalousministeriön 19.8.2004 asettaman eläinlääkintähuollon uudistamista käsittelevän työryhmän raportti valmistui vuonna 2005, ja ministeriö jatkaa valmistelua hallituksen esitykseksi eläinlääkintähuoltolain uudistamiseksi.

Elintarvikelaissa (23/2006) säädetään kunnan velvollisuudeksi huolehtia alueellaan kunnan elintarvikevalvonnasta. Elintarvikelain nojalla kunnalla on velvollisuus valvoa alkutuotantoasetuksen (134/2006) mukaisesti maidon- ja lihantuotantohygieniaa. Eläinlääkintähuoltolain mukaan kyseisistä valvontatehtävistä vastaavat kunnaneläinlääkärit. Tiloilla ja pienteurastamoissa kunnan tarkastuseläinlääkärit tekevät elintarvikelain ja sen nojalla annetun laitosasetuksen (37/EEO/2006) mukaista lihantarkastusta.

8.1.2 Eläinlääkintähuollon riittävyys

Arvioinnin taustaa

Arviointikohde

Arviointikohteina olivat peruseläinlääkäripalvelujen kysyntä, tarjonta ja saavutettavuus, eläinlääkäripäivystys, tuotantoeläinten sairaskäyntitilausten vasteaika eli aika sairaskäyntilauksesta eläinlääkärin käyntiin virka- ja päivystysaikana, ympäristöterveydenhuollon seudullistamisen eteneminen ja kunnaneläinlääkäreiden työpanos elintarvikevalvonnassa.

Eläinlääkintähuolto on perinteisesti ollut koti- ja lemmikkieläinten terveyden ja sairauden hoitoa sekä hyvinvoinnin varmistamista. Näiden palvelujen saatavuus on kuitenkin vahvasti yhteydessä elintarvikevalvontaketjun alkupäässä tarvittaviin palveluihin, joten samoja indikaattoreita tarvitaan molempien seurannassa.

Arviointimittarit

- Kuntien eläinlääkintähuollon järjestäminen:
Tuotantoeläintilat ja tuotantoeläinten lukumäärät kunnittain. Kunnallisen eläinlääkintähuollon toimipisteet ja tuotantoeläintilat kunnittain. Eläinten pitopaikat kunnittain. Praktikkoeläinlääkäreiden henkilötyövuodet. Päivystysalueet ja samaan aikaan päivystävien eläinlääkäreiden lukumäärä päivystysalueella.
- Eläinlääkintähuollon riittävyys:
Kyselystä saatujen tietojen perusteella arvioitu vasteaika tuotantoeläimille pyydetyn eläinlääkäriavun ja sen saamisen välillä virka-aikana ja päivystysaikana. Eläimistä saatavia elintarvikkeita ennen vähittäismyyntiä käsittelevien elintarvikehuoneistojen (laitosten) määrä kunnittain. Kunnaneläinlääkäreiden työpanos elintarvikevalvonnassa.

Arviointiaineisto

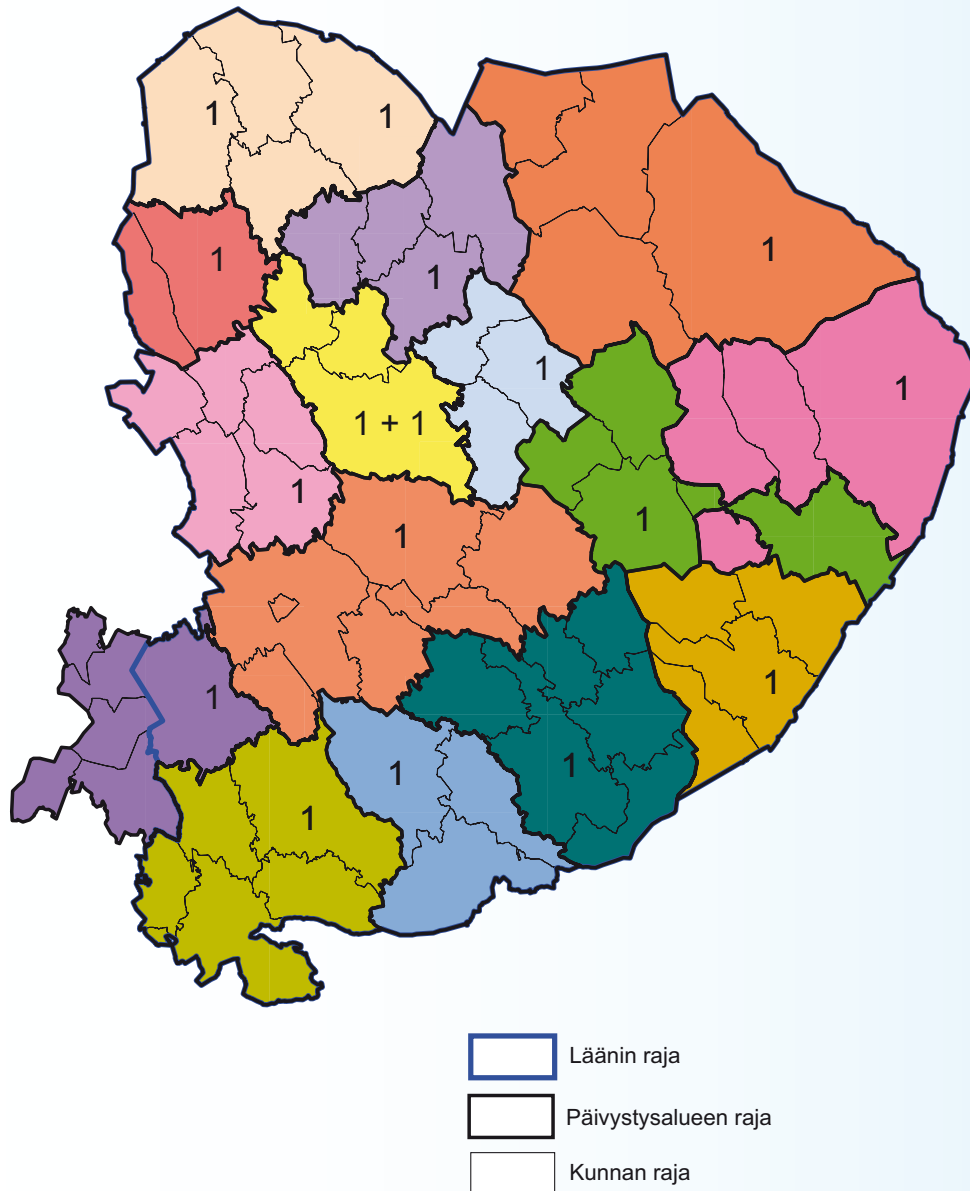
Nauta-, sika-, lammas-, vuohi- ja siipikarjatilojen lukumäärät eläinmäärineen saatiin Tietopalvelukeskuksen ylläpitämästä maaseutuelinkeinorekisteristä ja tiedot perustuivat viljelijöiden 1.5.2006 tekemiin ilmoituksiin. Kunnaneläinlääkäreiden määrät ja toimipisteet, praktiikkaan käyttämät henkilötyövuodet sekä päivystysalueita ja päivystävien eläinlääkäreiden lukumääriä koskevat tiedot saatiin läänineläinlääkäreiden tiedostoista. Eläimistä saatavia elintarvikkeita käsittelevien laitosten määrät saatiin Elintarviketurvallisuusviraston laitosrekisteristä. Kunnaneläinlääkäreiden elintarvikevalvontaan käyttämä aika saatiin kuntien lääninhallitukselle vuosittain ilmoittamista elintarvikevalvonnan tiedoista. Syksyllä 2006 kunnaneläinlääkäreille tehdystä kyselystä saatiin tietoja tuotantoeläinten sairaskäyntitilausten ja eläinlääkärin käynnin välisestä vasteajasta virka- ja päivystysaikana.

Arviointitulokset

Eläinlääkäripalvelujen saatavuus

Eläinlääkintäpalvelujen saatavuuden suurimpana ongelmana on eläinlääkärin työnkuvan sirpaleisuus, suuri työn sitovuus sekä asiakaspalvelijan ja valvojan roolien vaikea yhteensovittaminen.

Itä-Suomen läänissä oli vuonna 2006 yhteensä 83 kunnaneläinlääkärin virkaa. Eläinlääkärivirkojen lukumäärä on pysynyt samana verrattuna edellisiin arviointivuosiin. Etelä-Savossa kaikki eläinlääkärin virat oli täytetty. Pohjois-Karjalassa oli kaksi virkaa täyttämättä, samoin Pohjois-Savossa. Praktiikkaa hoiti 74 kunnaneläinlääkäriä, joista 21 toimi Etelä-Savossa, 18 Pohjois-Karjalassa ja Pohjois-Savossa 35. Vuonna 2005 tehdyn kyselyn vastausten perusteella kunnaneläinlääkärit tekivät praktiikkaa yhteensä 64,5 henkilötyövuotta. Etelä-Savossa praktiikkaa tekevistä kunnaneläinlääkäreistä kolme hoiti terveysvalvonnan johtajan tehtäviä. Pohjois-Karjalassa terveysvalvonnan johtajan tehtäviä hoiti kymmenen ja Pohjois-Savossa kuusi praktikkoeläinlääkäriä.

Eläinlääkäreiden päivystysalueet vuonna 2006

- Iisalmi, Kiuruvesi, Sonkajärvi, Vieremä
- Pielavesi, Keitele
- Lapinlahti, Nilsia, Rautavaara, Varpaisjärvi
- Karttula, Rautalampi, Suonenjoki, Tervo, Vesanto
- Kuopio, Maaninka, Siilinjärvi
- Juankoski, Kaavi, Tuusniemi
- Haukivuori, Heinävesi, Joroinen, Leppävirta, Pieksämäki, Pieksänmaa, Varkaus
- Joensuu, Liperi, Outokumpu, Polvijärvi
- Kesälahti, Kitee, Rääkkylä, Tohmajärvi
- Eno, Ilomantsi, Kontiolahti, Pyhäselkä
- Juuka, Lieksa, Nurmes, Valtimo
- Enonkoski, Kerimäki, Punkaharju, Rantasalmi, Savonlinna, Savonranta
- Juva, Puumala, Sulkava
- Hirvensalmi, Mikkeli, Mäntyharju, Pertunmaa, Ristiina
- Kangasniemi, Joutsa, Jyväskylän mlk, Leivonmäki, Luhanka, Toivakka

KUVIO 42. Päivystysalueet ja samanaikaisesti päivystävien eläinlääkäreiden määrä

kuntaa ja 4,8 päivystävää eläinlääkäriä. Pienimmissä päivystyspiireissä oli kaksi ja suurimmassa, Iisalmi - Kiuruvesi - Sonkajärvi - Vieremä -alueella, kymmenen päivystäjää. Viimeksi mainitussa päivysti kuitenkin samalla alueella yhtä aikaa kaksi eläinlääkäriä, kun päivystysalueella yleensä päivysti yksi eläinlääkäri. Toisena poikkeuksena oli Kuopio - Maaninka - Siilinjärvi -alue, jossa työskenteli kaksi päivystäjää samanaikaisesti ja heistä toinen vastasi lemmikkieläimistä ja toinen tuotantoeläimistä. Päivystyspiiri oli sopinut muutamien muiden kuntien kanssa siitä, että sopimuksen tehneistä kunnista voitiin lähettää esimerkiksi leikkausta vaativia potilaita pieneläinpäivystäjälle Kuopioon. Lisäksi Punkaharju päivysti Etelä-Suomen läänin ja Kangasniemen kunta Länsi-Suomen läänin kuntien kanssa yhteistyössä. Päivystysalueet on kuvattu kuviossa 42.

Itä-Suomen lääninhallitus teki maa- ja metsätalousministeriön pyynnöstä vuoden 2005 alkupuoliskolla päivystyskyselyn eläinlääkäreille. Kyselyssä selvitettiin muun muassa arki-ilta- ja -yö- sekä viikonloppupäivystyksen sairasmatkojen ja hoitotapausten määrää sekä erikoishoitoa tarvitsevien tapausten määrää.

Sairasmatkoja tiloille tehtiin arki-ilta- ja yöpäivystyksessä 1,5 ja viikonloppuna 7,7 ja lisäksi noin joka kolmannessa viikonloppupäivystyksessä käytiin hoitamassa hevosta. Päivystävää eläinlääkäriä kohden oli tiloja vilkkaimmalla alueella noin 500 ja hiljaisimmalla alueella noin 200. Päivystysalueiden eläinmäärät vaihtelivat huomattavasti siten, että nautojen määrä oli nautarikkaimmalla päivystysalueella kolminkertainen verrattuna nautaköyhimpään alueeseen. Jos päivystysalueeseen kuului kaupunkimaisia kuntia, lisääntyi lemmikkieläinpuhelujen määrä selvästi sekä päivällä että yöllä.

Vastaanotolla hoidettiin arkipäivystyksessä 0,5 ja viikonloppuna 4,5 potilasta. Leikkauksia tehtiin yhteensä koko vastausmateriaalin sisältyvänä aikana arki-iltana kaksi ja viikonloppuna kymmenen kappaletta lemmikkieläimille. Erikoishoitoon lähetettiin viisi potilasta ja edellisten lisäksi oli seitsemän sellaista lemmikkieläinpotilasta, jotka olisivat tarvinneet erikoishoitoa, mutta joita ei voitu erikoishoidon puuttumisen vuoksi lähettää sellaiseen.

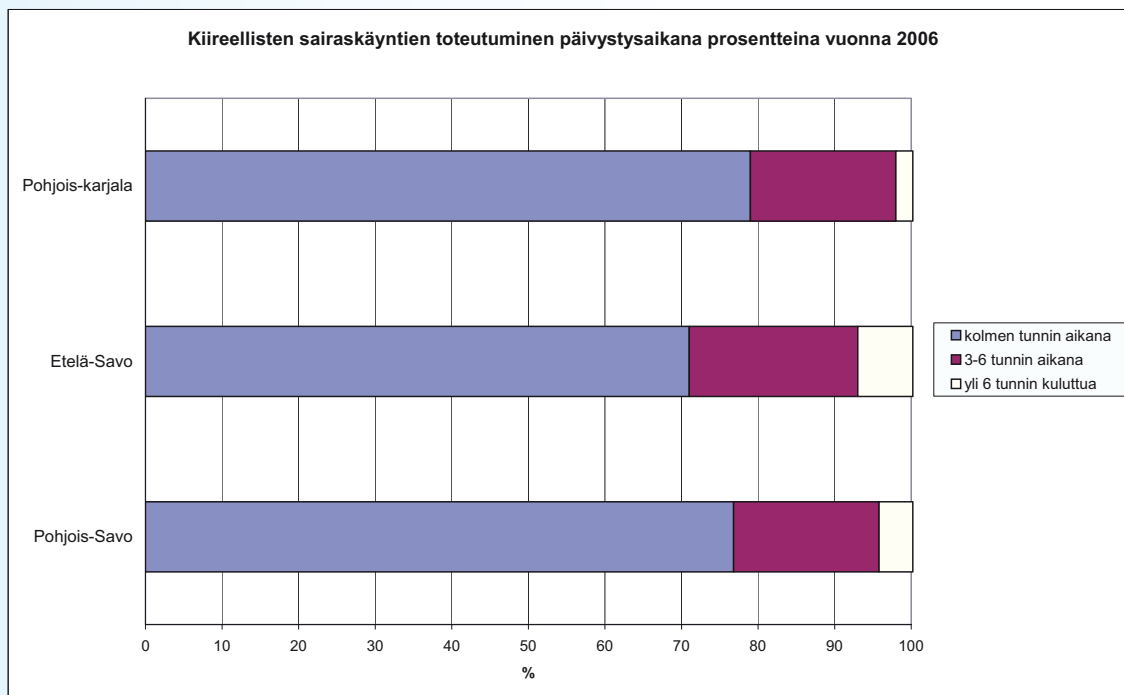
Päivystysaikana palvelujen saantinopeuteen vaikutti päivystysalueen koko ja maantiede. Eräillä laajoilla päivystysalueilla oli myös suuret eläinmäärät, ja vastaavasti eräillä kooltaan pienillä alueilla oli vähän eläimiä. Seudullisia yksiköjä muodostettaessa olisi aiheellista tarkastella kriittisesti päivystysalueiden toimivuutta ja tasapuoletta.

Eläinterveydenhuoltopalvelujen saatavuus ja käyttö vaihteli huomattavasti kunnittain vuoden 2004 peruspalvelujen arvioinnin mukaan, eikä terveydenhuoltopalveluja edelleenkään pystytty tarjoamaan riittävästi.

Tuotantoeläinten sairaskäyntitilausten vasteaika

Lääninhallitukset tekivät syksyllä 2006 kyselyn praktiikkaa tekeville kunnaneläinlääkäreille, jossa kysyttiin

- vuositasolla niiden kiireettömien sairastapausten määrää prosentteina virka-aikana, jotka voitiin hoitaa alle vuorokaudessa tai yli vuorokauden kuluttua tilauksesta
- vuositasolla niiden kiireellisten sairastapausten määrää prosentteina virka-aikana, jotka voitiin hoitaa alle kolmessa tunnissa, 3 - 6 tunnin sisällä ja yli kuuden tunnin kuluttua tilauksesta
- vuositasolla niiden kiireellisten sairastapausten määrää prosentteina päivystysaikana, jotka voitiin hoitaa alle kolmessa tunnissa, 3 - 6 tunnin sisällä ja yli kuuden tunnin kuluttua.

KUVIO 43. Kiireellisten sairaskäyntien toteutuminen prosentteina maakunnittain päivystysaikana vuonna 2006

Vastauksista ilmeni, että Itä-Suomen läänissä kunnaneläinlääkärit pystyivät virka-aikana hoitamaan kiireettömistä sairaskäynneistä saman vuorokauden aikana noin 86 - 92 prosenttia. Vastaavasti kiireellisistä sairastapauksista virka-aikana hoidettiin saman vuorokauden aikana noin 87 - 89 prosenttia. Päivystysaikana kiireellisistä sairastapauksista voitiin hoitaa alle kolmessa tunnissa noin 75 prosenttia ja 3 - 6 tunnin sisällä noin 20 prosenttia. Eläinlääkärin käynti viivästyi päivystysaikana yli kuusi tuntia ainoastaan viidessä prosentissa sairastapauksista (kuvio 43).

Lähes aina potilaat hoidettiin tilauspäivänä, joten palvelujen saatavuus virka-aikana voidaan arvioida hyväksi. Päivystysaikana palvelujen saantinopeuteen vaikutti päivystysalueen koko ja kotieläintilan maantieteellinen sijainti.

Elintarvikevalvonta

Kunnaneläinlääkärin suorittamalla elintarvikevalvonnalla tarkoitetaan kunnan tarkastuseläinlääkärin suorittamaa lihantarkastusta pienteurastamoissa ja lahtivajoissa, kunnaneläinlääkärin ennen teurastusta tekemää eloeläintarkastusta tiloilla, eläimistä saatavia elintarvikkeita ennen vähittäismyyntiä käsittelevien elintarvikehuoneistojen (entisen hygienialain mukaisten laitosten) hygieniavalvontaa, maidontuotantotilojen hygieenistä valvontaa, vierasainevalvontaa sekä muuta kunnaneläinlääkärin suorittamaa elintarvikevalvontaa toimitoimeen sekä alan koulutuksiin käytettyä aikaa.

Kunnaneläinlääkärien palvelujen kysyntään ja elintarvikevalvontaan kuluvaan aikaan vaikutti, montako ja mikä kokoisia laitoksia toimialueella oli. Eläimistä saatavia elintarvikkeita käsitteleviä laitoksia oli läänissä noin 160 ja niistä yli puolet oli liha-alan laitoksia (taulukko 58). Maakunnittain tarkasteltuna olivat lihaa käsittelevät laitokset vahvimmin edustettuna Pohjois-Savossa, kalalaitokset Pohjois-Karjalassa ja munapakkaamoita oli eniten Etelä-Savossa. Lihalaitoksista vain kolme oli suuria laitoksia ja niitä oli yksi jokaisessa maakunnassa.

TAULUKKO 58. Liha-, kala-, maito- ja muna-alan laitokset maakunnittain vuosina 2004 - 2006

Maakunta	Liha			Kala			Maito			Muna		
	2004	2005	2006	2004	2005	2006	2004	2005	2006	2004	2005	2006
Etelä-Savo	23	23	17	10	10	14	5	3	1	8	10	7
Pohjois-Karjala	16	24	26	18	17	17	7	4	5	2	2	3
Pohjois-Savo	45	35	35	17	18	14	7	6	5	5	4	4
Itä-Suomen lääni	84	82	78	45	45	45	19	13	11	15	16	14

Elintarvikevalvontayksiköiden vuosittaisen tiedonkeruuaineiston mukaan praktiikkaa tekevät kunnaneläinlääkärit käyttivät elintarvikevalvontaan vain kolme henkilötyövuotta. Kokopäiväisesti terveystarvonnin johdosta vastaavat kunnaneläinlääkärit käyttivät elintarvikevalvontaan puolta enemmän aikaa eli noin kuusi henkilötyövuotta.

Entisen hygienialain mukaista laitosvalvontaa ei kaikissa kunnissa tehty lainsäädännön edellyttämällä tavalla osittain resurssipulasta johtuen. Valvontatarpeeseen vaikutti myös se, paljonko alueella oli maidontuotantotiloja, joille oli tehtävä maidontuotantotilan hygieeninen tarkastus kolmen vuoden välein entisen hygienialain mukaisesti.

8.1.3 Johtopäätökset ja toimenpide-ehdotukset

Johtopäätökset

- Ympäristöterveydenhuollon seudullistaminen ja kunta- ja palvelurakennemuutoksen eteneminen tulee vaikuttamaan ympäristöterveydenhuoltoon ja eläinlääkintähuollon palvelujen tarjontaan. Eläinlääkintähuolto siirtyy seudulliseen organisaatioon muun ympäristöterveydenhuollon mukana. Seudullinen yhteistyö ei poista lisäresurssien tarvetta.
- Ympäri vuorokautisia peruseläinlääkintäpalveluja oli saatavissa kattavasti koko läänissä ympäri vuoden. Lähes aina potilaat hoidettiin tilauspäivänä. Palvelujen saatavuus virka-aikana voidaan arvioida hyväksi.
- Päivystyspiirien työmäärät vaihtelevat huomattavasti alueen koosta ja eläinmääristä riippuen.
- Kunnaneläinlääkärin toimenkuvan laajuudesta johtuu, että varsinaisen eläinlääkärinavun antamisen ja muiden virkatehtävien, kuten elintarvikevalvonnan, yhteensovittaminen on vaikeaa.

- Eläimistä saatavien elintarvikkeiden elintarvikevalvontaketjun alkutuotantovalvonta on vahvasti yhteydessä eläinten terveyden- ja sairauden hoitoon sekä eläinten hyvinvointiin.
- Erikoiseläinlääkäritasoista palvelua lemmikkieläimille ja hevosille ei ole edelleenkään tarjolla päivystysaikana.

Toimenpide-ehdotukset

- Ympäristöterveydenhuollon kokonaisuus ja yhteydet kansanterveystyöhön tulee säilyttää. Yksiköiden resurssit on jo perustamisvaiheessa mitoitettava riittäviksi. Seudullisesti on perustettava lisävirkoja siten, että eläinlääkintähuollon päivystykset, päivystysvapaat, lomat, lyhyet virkavapaudet ja täydennyskoulutustarpeet pystytään hoitamaan ilman riippuvuutta ulkopuolisista sijaisista.
- Seudullisten yksiköiden pitää järjestää päivystysjärjestelyt, kunnaneläinlääkäreiden työolosuhteet ja toimenkuvat siten, että lakisääteisiä eläinlääkintäpalveluja ja virkatehtäviä hoitamassa on riittävästi eläinlääkäreitä kaikilla alueilla. Seudullisia yksiköjä muodostettaessa tulee tarkastella kriittisesti päivystysalueiden toimivuutta ja tasapuolisuutta. Laaja päivystysalue, joissa on kaksi päivystävää eläinlääkärinä yhtä aikaa työssä, antaa mahdollisuuden tasata päivystyksessä ajoittain esiintyviä yhtäaikaista erittäin kiireellisen eläinlääkäriavun tarpeita.
- Eläinlääkäreiden keskinäistä työnjakoa tulee kehittää seudullisesti siten, että osa eläinlääkäreistä voi arkipäivinä keskittyä varsinaiseen eläinlääkäriavun antamiseen, osa terveydenhuoltoon, elintarvikevalvontaan ja muihin virkatehtäviin. Valvontaan liittyvä jäävyys tulee ratkaista työnjaolla.
- Tarvitaan kohtuullisen matkan päässä oleva korkeatasoinen pieneläin- ja hevosklinikka, jonne erikoiseläinlääkäripalveluja ja vaativaa jatkohoitoa tarvitsevat potilaat voidaan lähettää myös päivystysaikana.
- Kunnan tulee varata riittävästi henkilökuntaa elintarvikevalvontaan. Valvonnan tulee perustua riskinarviointiin ja hyväksytyyn kunnan valvontasuunnitelmaan. Valvonnan maksullisuudesta kertyvät tulot tulisi kohdentaa elintarvikevalvonnan toimivuuden parantamiseen.